

ԱՆԱՏՈՒԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ ԳՐՔԱՅԻՆ ԳՐԱՖԻԿԱՆ

ՍԵՐԳԵՅ ԱՐՈՎՅԱՆ

Հոգվածը նվիրված է Անատոլի Գրիգորյանի մանկական գրքի ձևավորումներին: Պատկերները դեկորատիվ են: Գիծը սահուն է և հստակ, իսկ գույները՝ վառ և ներդաշնակ: Կերպարային լուծումներն աչքի են ընկնում ընդհանրացումներով: Թվացյալ պարզության մեջ հստակ կարդացվում են հերոսների բնավորությունները և հոգեվիճակները: Հեղինակը հարազատ է մնացել կրտսեր տարիքային խմբի ընկալման առանձնահատկություններին՝ չճանրաբեռնելով և չմանրամասնելով պատկերները: Նրանք դուրին են ընկալման համար և արտահայտիչ այնքանով, որ ցանկացած դիտող ակամայից վերապրում է հերոսի արկածները և փորձում նմանվել վերջինիս: «Բարի աղվեսը», «Մրջյունին չի կարելի լաց լինել» գրքերում նկարչի ձեռքն արդեն ճանաչելի է, և գրքերն ընկալվում են որպես շարք: Այլ է «Փոքրիկ Մուրը», որտեղ ասես անձայն հնչում են մեղեդիներ: Մեղեդայնություն է հաղորդված բոլոր պատկերներին: Նկարիչը միջավայրը և այն լրացնող կերպարները ներկայացրել է այնքան դիպուկ և արտահայտիչ, որ նրանցից յուրաքանչյուրը կարող էր առանձին «Արևելք» վերնագրվել:

Քանալի քառեր – Անատոլի Գրիգորյան, գրքային գրաֆիկա, հեքիաթներ, դպրոցական տարիք, «Բարի աղվեսը», «Մրջյունին չի կարելի լաց լինել», շարք, «Փոքրիկ Մուրը», մեղեդայնություն, Արևելք:

Հայաստանի ժողովրդական նկարիչ Անատոլի Գրիգորյանի ստեղծագործության զգալի ավանդն է կազմում գրքային գրաֆիկան, մասնավորապես մանկական գրքի ձևավորումները:

Նկարչին բնորոշ է մի հորինված ներդաշնակ հեքիաթային մտածողություն, որը ծնում է կախարդական գունային հրավառությամբ օժտված մտքերի և հույզերի օրինաչափ մի համակարգ:

Այդ մտածողության շնորհիվ նկարիչը միավորում է ժամանակը՝ չգտնելով շոշափելի տարբերություն անցյալի և ներկայի միջև ոչ միայն իրական, այլև երազային կյանքում: Նա հաղթահարում է նյութականի և հոգևորի միջև գտնվող հսկայական անջրպետը: Մշտապես ուսումնասիրելով իրական աշխարհը, փորձելով գտնել դրա անտեսանելի էությունը, համադրելով իրականը և հեքիաթայինը՝ անհայտանում է դրանց միջև եղած սահմանը: Դիտողի «հայացքը» տեղափոխվում է իրականից դեպի երևակայականը, և այս երկու հասկացությունների տարբերությունը դառնում է չնչին:

Անատոլի Գրիգորյանի ստեղծագործություններում ոչ պակաս դեր է հատկացված այլաբանությանը: Եթե մտահղացումը և միտքն անտեսանելի են,

ապա կերպավորման միջոցով նրանք դառնում են տեսանելի և վեր են ածվում այլաբանության:

Նրա ձևավորումներում խորհրդանշը զգայականի և գերզգայականի միասնությունն է, իսկ այլաբանությունը դառնում է զգայականի և ոչ զգայականի միասնություն: Այստեղից էլ նկարչի յուրաքանչյուր ստեղծագործություն դառնում է մտքի գոյության ֆորմա:

Հորինվածքների հիմքում ընկած է հորիզոնական տրոհումը: Պլանային բաժանումները տեղադրված են մեկը մյուսի վրա: Ֆիգուրները ոչ թե միջավայրի մեջ են, այլ ասես պատահական են այնտեղ գտնվում: Սիմուլտան՝ միաժամանակյա ներկայությունը, պատկերներին հաղորդում է յուրահատուկ ռիթմ, շարժում և դինամիկա: Նկարչին հաջողվում է հաղթահարել և ի մի բերել երկու իրարամերժ մոտեցումներ՝ դեկորատիվությունը և պլաստիկան: Դեկորատիվ մոտեցման ժամանակ պատկերը դառնում է պայմանական: Հջգրիտ պլաստիկ լուծումների հասնելու համար էլ պահանջվում են բարդ հորինվածքային և գեղանկարչական մոտեցումներ: Օգտագործելով սահմանափակ գունապնակ՝ նկարչին հաջողվում է հասնել մեծ արտահայտչականության և հուզականության: Արդեն ճանաչելի դարձած կերպարներում, նրանց հանդերձանքի ձևավորումներում, միջավայրում պայմանական դրվագված բծերն ու գծերը կրկնվում են էջից էջ՝ ստեղծելով և համալրելով նկարչի ստեղծած թվացյալ պարզ, բայց միևնույն ժամանակ բարդ երևակայական մանկական աշխարհը: Այդ պարզունակության մեջ թե՛ կերպարները, թե՛ բնությունը պարզունակ չեն, հակառակը նրանք դառնում են ամփոփ հավաքական մի համակարգ, որի վրա էլ հենց հիմնվում է նկարչի գեղագիտությունը:

Ֆորման պարզեցված է, սակայն դիտողի կողմից մակերեսորեն չի ընկալվում: Այն բարդ է, քանի որ յուրաքանչյուր ընդհանրացման մեջ դիտողը տեսնում և գտնում է իր երազների աշխարհը: Այս պատկերների հետ խորհում ես, մտածում, լրացնում՝ դառնալով որոշ իմաստով համաստեղծագործող: Նրանք չեն թողնում դիտողին անհաղորդ, նրանք դառնում են կամուրջ-երկխոսություններ դիտողի և նկարչի երևակայության միջև: Եվ հանկարծ բացահայտում ես, որ այդ երևակայական աշխարհը դարձել է քոնը, որում դու գտնում ես արդեն քեզ ծանոթ և հարազատ դարձած կերպարները:

Անատոլի Գրիգորյանի հերոսները գտնվում են թե՛ երևակայական, թե՛ իրական աշխարհներում: Այդ մշտական փոփոխականության մեջ հանկարծ հասկանում ես, որ այդ հեքիաթայինն արդեն դարձել է իրականություն:

Նկարիչը կերտում է իր երազանքների աշխարհը՝ ավարտուն, ներդաշնակ «իրական կյանք» կոչվող միասնությանը հասնելու համար:

1970-ական թվականներին նրա ստեղծած ձևավորումները հիմնականում կամերային են: Նա փորձում է ընդգրկել աշխարհն ամբողջությամբ, հասկանալ և իմաստավորել այն որպես ավարտուն միասնություն: Միայն այդ մոտեցումը կարող է դառնալ իրական, քանի որ աշխարհում ամեն բան փոխկապակցված է: Մարդը միկրոկոսմ է, որը գտնվում է իր նախասկզբի՝ մակրոկոսմի հետ մշտական ներդաշնակության մեջ: Այդ գիտակցումն է, որ օգնում է նկարչին միավորել, համակարգել պատկերվող հերոսի դերն արտաքին իրականության մեջ: Այդպիսին են Հանրի Զարյանի «Բարի աղվեսը» և Հենրիկ Սևանի «Մրջյունին չի կարելի լաց լինել» կրտսեր տարիքի համար ձևավորած գրքերը¹: Երկու տարբերակում էլ հիմքում ընկած է պարզ, պլակատային մոտեցումը: Սպիտակ ֆոնի վրա մանրամասն աշխատված է կազմը, որի պատկերը համայնապատկերային կերպով ասես ներառում է գրքույկի ողջ բովանդակությունը: Կազմի տառաչափն ընտրված է մեծ, իսկ պատկերն ասես դուրս է գալիս նրանից: Հեղինակի անունն ընդգծվում է լոկալ ֆոնով և ծաղկային զարդանախշերով: Կրկնվելով մի գրքից մյուսը՝ այս մոտեցումը դառնում է ճանաչելի, և գրքերն ընկալվում են որպես շարք:

«Բարի աղվեսը» հեքիաթի նկարազարդումները հիմնականում կազմում են տեքստի 2/3 մասը: Կատարված է 5 առանձին պատկեր: Նկարիչն անդրադարձել է միայն կարևոր դեպքերին: Պատկերները դեկորատիվ են: Գիծը սահուն է և հստակ, իսկ գույները՝ վառ և ներդաշնակ: Կերպարային լուծումներն աչքի են ընկնում ընդհանրացումներով: Թվացյալ պարզության մեջ հստակ կարդացվում են հերոսների բնավորությունները և հոգեվիճակները: Հեղինակը հարազատ է մնացել կրտսեր տարիքային խմբի ընկալման առանձնահատկություններին՝ չճանրաբեռնելով և չմանրացնելով պատկերները: Նրանք դյուրին են ընկալման համար և արտահայտիչ այնքանով, որ ցանկացած դիտող ականայից վերապրում է հերոսի՝ աղվեսի արկածները և փորձում նմանվել վերջինիս:

«Մրջյունին չի կարելի լաց լինել» գրքույկում տեղ են գտել 21 փոքրիկ բանաստեղծություն: Դրանցից յուրաքանչյուրի ձևավորման համար ընտրված է կամ հերոսը, կամ տեքստի իմաստը ներկայացնող մի ընդհանրական պատ-

¹ **Հանրի Զարյան**, Բարի աղվեսը, Երևան, «Հայաստան», 1976, 6 էջ: **Հենրիկ Սևան**, Մրջյունին չի կարելի լաց լինել (ոռագ լեզվով), Երևան, «Հայաստան», 1976, 8 էջ:

կեր: Նկարները չունեն միջավայր. գրքի ողջ էջն իր տեքստային մասով դառնում է նրանց համար գործողությունների ծավալման հարթակ: Այս մոտեցումը բավական բարդ գեղարվեստական լուծում է, որը պետք է ապահովի ողջ էջի ընդհանրականությունը:

1983թ. Անատոլի Գրիգորյանը ձևավորեց Վիլհելմ Հաուֆի «Փոքրիկ Մուքը» հեքիաթը²: Այս դեպքում նկարչի մոտեցումը փոքր-ինչ այլ է: Նկարներն արված են կամ էջային, կամ էլ առանձին դեպքում որպես լուսանցազարդեր: Կազմին արևելյան պալատն է՝ պայմանական արմավենիներով: Կողքերը որպես շրջանակ երիզում են դեկորատիվ նախշերը, արևելյան պալատի միջավայրը, երաժշտական գործիքները. թվում է, թե անձայն հնչում են մեղեդիներ: Մեղեդայնություն է հաղորդված բոլոր պատկերներին: Նկարիչը միջավայրը և այն լրացնող կերպարները ներկայացրել է այնքան դիպուկ և արտահայտիչ, որ նրանցից յուրաքանչյուրը կարող էր առանձին «Արևելք» վերնագրվել:

Նկարչի արվեստում հեքիաթայինի սպասումը նվազեցրեց իրականի և երևակայականի միջև ընկած սահմանը. հեքիաթայինն է դառնում վերջնակետ, հոգևոր աճի և զարգացման իմաստ:

Հետաքրքիր է, որ Գրիգորյանի ձևավորումները, լինելով կամերային, դիտվում են որպես մոնումենտալ աշխատանքներ: Գուցե պատճառը դեկորատիվ, պարզ և մեծ զանգվածներով աշխատելն է, թե՛ թեմաների խորության և ծավալի մեջ է:

Անատոլի Գրիգորյանի ստեղծագործություններին բնորոշ են ո՛չ որոշակի միջավայրը, ո՛չ իրական մարդիկ, ո՛չ իրական ժամանակը: Նրա աշխատանքներն ասես հեքիաթային պատումներ լինեն, լեզենդներ կամ դյուցազներգեր:

Անատոլի Գրիգորյանի արժեքների համակարգը բացահայտվում է ներդաշնակության և միասնականության մեջ: Կատարման միջոցներ են դառնում գույնը, գիծը, ծավալը, հարթությունը, ստվերը, որոնք էլ որոշում են նկարչի կերտած իրականության անհավասար թրթռուն ոլորտը:

Նկարչի աշխատանքներին ակնհայտորեն բնորոշ են ավանդականն ու ազգայինը, որտեղ շատ հետաքրքիր են լուծված կերպարներն ու միջավայրը. լինելով արևելյան կամ եվրոպական հեքիաթներ, նկարչի վրձնի տակ նրանք շատ համոզիչ ստանում են հայեցի բնութագիր կերպարների դիմագծերում,

² Վիլհելմ Հաուֆ, Փոքրիկ Մուքը, Երևան, «Սովետական գրող», 1983, 20 էջ:

միջավայրի պատկերներում՝ դառնալով ուրույն և անսովոր մշակութային երկ-խոսություն:

Նկարչին հաջողվում է ստանալ ոչ միայն տոնային բազմազանություն, այլև տաք և սառը տոնային համադրումներով կերտել պլանային դասավորու-թյուն: Թվացյալ պարզությունը վկայում է խորության մասին, երբ ամեն մի դետալ մտածված է:

Այդուհանդերձ, նկարչի կերտած բոլոր կերպարները հուզական հե-քիաթային էակներ են, որոնք ապրում են սեփական կյանքով, արդեն պատ-կերից դուրս, նկարչի կերտվածքի շնորհիվ՝ անցած դիտողի մտքերի և հոգու միջով: Պատկերներին բնորոշ է որոշ թատերականություն, իսկ կերպարներն այդ ներկայացումների հերոսներն են, որոնք հետայսու ապրելու են ազատ, բեմահարթակից դուրս՝ իրենց սեփական իրականության մեջ: Այս աշխա-տանքներում ասես միավորված են Գրիգորյանի գեղանկարչական և գրաֆի-կական հնարքները: Նա կարողանում է հիմնական արտահայտչամիջոց դարձ-նել գիծը և միևնույն ժամանակ գեղանկարչի փայլուն հմտությամբ կարողա-նում է մի գույնից ստանալ դրա բազմաթիվ երանգները:

КНИЖНАЯ ГРАФИКА АНАТОЛИЯ ГРИГОРЯНА

СЕРГЕЙ АБОВЯН

В статье рассматривается книжная графика Анатолия Григоряна - сказки для младшего школьного возраста. Творческий метод художника отличается декоративностью, линия четкая и пластичная, а цвет – яркий и гармоничный. В кажущейся простоте четко прослеживаются характер и чувства героев. Художник остается верен психологии детей младшего школьного возраста, не усложняя и не загружая изображение. Рисунки просты в восприятии, и каждый читатель проникается чувствами героев, пытается подражать им. В изданиях “Добрый лис”, “Муравью нельзя плакать” уже узнаваема рука художника, и книги воспринимаются как серия. А в “Маленьком Муке”, кажется звучит мелодия. Мелодичность Востока присуща всем иллюстрациям книги. Интерьер, герои представлены настолько убедительно, что каждый рисунок можно отдельно озаглавить “Востоком”.

Ключевые слова – Анатолий Григорян, книжная графика, сказки, млад-ший школьный возраст, “Добрый лис”, “Муравью нельзя плакать”, серия, “Маленький Мук”, мелодичность, Восток.

ANATOLI GRIGORYAN'S BOOK GRAPHICS

SERGEY ABOVYAN

Sergey Abovyan, in this article, considers Anatoli Grigoryan's illustrations of child books. The illustrations are decorative. The lines of the illustrations are clear and plastic, their colours vivid and harmonious. Grigoryan's character resolution can be perceived as standardized. The character features of the heroes and their emotional states are clearly construed in spite of their supposedly plain simplicity. Without detailing and encumbering, Grigoryan remains faithful and congruous with the comprehension distinctiveness of children. His illustrations are relevant to apprehension and suggestions to the point that any onlooker seems to experience the adventures of the hero and tries to personify him. The author's style and technique in the books "Bari Aghves" and "Mrchunin chi gareli lats linel" are recognizable and they are even discerned as a series. The illustrations of the "pogrik Mook" is somewhat different, you get the impression that melodies resonate in the quietude. Moreover, melodies resonate in all of his illustrations. The presentation of the settings and personalities of Grigoryan are straightforward and impressive to the extent that each of them can be designated as «The East».

Key words – Anatoly Grigoryan, book graphics, of younger age, fairy-tales, "Bari Aghves" (the Kind Fox), "Mrchunin chi gareli lats linel" ("The Ant is not Allowed to cry), "pogrik Mook" (The Small Moose), recognizable, series, melodies, The East.